

“Bir baxışda təhsil”

İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (OECD) 2020-ci il üzrə “Bir baxışda təhsil” (Education at a Glance) adlı növbəti hesabatını dərc edib. Sentyabrın 8-də Parisdə OECD-nin virtual iclasında təqdim olunmuş 486 səhifəlik hesabatda bir sıra ölkələrdə təhsil sistemlərinin strukturu, maliyyəsi və effektivliyi barədə məlumatlar verilir. Bu nəşrdə təqdim olunan 100-dən

çox diaqram və cədvəl, həmçinin təhsil məlumat bazasında mövcud olan linklər təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin nəticələri haqqında əsas məlumatları - müxtəlif ölkələrdə təhsilin rolu, təhsildə iştirak və proqresin əldə olunması, təhsilə qoyulan maliyyə resursları, müəllimlərin durumu, tədris mühiti, məktəblərin təşkili kimi məsələləri ehtiva edir.

OECD hesabatında hansı məqamlara diqqət yetirilir?

1. OECD ölkələrində təhsilin dövlət maliyyələşdirilməsi

“Böhranın təhsilə təsiri” bölməsində qeyd olunur ki, COVID-19-un yayılması dünyanın hər yerində şok dalğalanma yaradıb. Böhranın uzunmüddətli nəticələri aydın olmasa da, pandemiya dövlət təhsil xərclərinə təsir göstərə bilər, çünki vəsaitlər səhiyyə sektoruna və iqtisadiyyata yönəldilir.

- Pandemiya əvvəl, dövlət xərclərinin 11%-i təhsilə yönəldilib.
- 2020-ci ildə qlobal iqtisadi fəallığın ən azı 6% azalacağı gözlənilir.

Bəzi ölkələr qısamüddətli dəstək tədbirləri təbiiq ediblər:

- Rəqəmsal təlim cihazlarının çatdırılması;
- Tələbə və məktəblərə maliyyə dəstəyi;
- Avadanlıqların təhlükəsizliyini və təmizliyini təmin etmək üçün vasitələr.

2. Beynəlxalq tələbə mobilliyi

Bütün OECD ölkələrində ali təhsil müəssisələrinin tələbələrindən 6%-i öcnəbilər və ya əcnəbi tələbələrdir;

- Bu nisbət doktoranturada 22%-ə qədər artırılır;

Distant təhsil-xaricdə təhsil təcrübəsində ən pis əvəzdir.

Tələbələr aşağıdakıları əldən buraxırlar:

- xarici əmək bazarlarına çıxış və şəbəkələrin yaradılması;
- beynəlxalq əməkdaşlıq.

Az sayda əcnəbi tələbə kontingenti bəzi ali təhsil müəssisələrinin maliyyələşdirilməsi modelinə əhəmiyyətli təsir göstərə bilər. Əcnəbi tələbələr milli universitetlərlə müqayisədə xarici ali məktəblərdə daha artıq təhsil haqqı ödəyirlər.

Böhran özünü nədə göstərdi:

- öyrənmə davamlılığında;
- beynəlxalq tələbələr təhlükəsizliyi və hüquqi statusunda;
- tələbələr tərəfindən xaricdə təhsilin diplom almaq üçün dəyər kimi qəbul edilməsində.

3. Məktəbdə tədris vaxtının itirilməsi

OECD-nin 46 ölkəsində və tərəfdaş ölkələrdə COVID-19 nəticəsində təhsil müəssisələrində tədris vaxtının itirilməsi:

2020-ci il, fevral: - Çin məktəbləri bağlayan ilk ölkə oldu, tezliklə digər ölkələr də eyni addım atdılar;

2020-ci il, mart: - Mart ayının sonuna qədər 46 ölkə bütün və ya bəzi məktəbləri bağladı;

2020-ci il, iyun: - İyun ayının sonuna qədər OECD ölkələrində və tərəfdaş ölkələrdə məktəblərin bağlanması müddəti 7 həftədən 19 həftəyə qədər idi.

Bu dövrlərdən bəziləri məktəb tətilərini əhatə edirdi. Bəzi ölkələr hətta vaxt itkisini minimuma endirmək üçün məktəb illərini yenidən təşkil etdilər.

4. Məktəblərin bağlanması şəraitində şəgirdlərin təhsillərini davam etdirməsi

Ölkələr müxtəlif uzaqdan öyrənmə resurslarından istifadə ediblər:

- tədris paketləri;
- radio və televiziya təhsili;
- online təlim resursları.

Online platformalardan, demək olar ki, bütün OECD ölkələrində və tərəfdaş ölkələrdə istifadə edilib. Bu alətlər daxildir:

- Öyrənmək istədiyiniz halda təhsil məzmunu;
- Virtual konfrans meydanlarında real zaman rejimində dərslər;
- Valideynlər və öyrənmələr üçün online dəstək xidmətləri;
- Sərbəst formal dərslər.

5. Müəllimlərin rəqəmsal öyrənməni dəstəkləmək üçün hazırlıqları

Müəllimlər informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından (İKT) istifadənin öyrənilməsinə

yüksək ehtiyac olduğunu bildirlər:

- 60% müəllim İKT sahəsində ixtisaslandırma keçib;

- 18% bu sahədə inkişaf üçün daha yüksək tələbat hiss etdiyini bildirib;

- Müəllimlər öz inkişafı üçün uzaqdan öyrənməyə çox da güvənmirlər;

- 36% onlayn kurslarda və ya seminarlarda iştirak etdiyini bildirib;

- Müəllimlərin yarıdan çoxu kurslarda və ya seminarlarda şəxsi iştirakları barədə məlumat veriblər.

6. Məktəbləri nə zaman və necə açmaq?

Pandemiya şəraitində yenidən açılma risklərinin idarə olunması üzrə addımlar:

- kadr heyəti üçün risk qiymətləndirməsinin aparılması;
- aydın sosial məsafə protokollarının inkişaf etdirilməsi;

- sağlamlıq vəziyyəti nəzərə alınmaqla sinifdə iştirak siyasətinin yenidən nəzərdən keçirilməsi;

- müəllim və işçi heyətinin məktəblərin yenidən açılmasına hazırlığını təmin etmək.

Məktəblər açılarkən istifadə oluna biləcək iki mühüm imkan:

- uzaqdan təhsilin təhsilçilərinin şəraitlərini təsiri qiymətləndirmək;
- uzaqdan öyrənmə üçün infrastruktur və potensial yaratmaqda davam etmək.

7. Siniflərin ölçüsü məktəblərin yenidən açılması üçün kritik parametrdir

Təhsilçilərin və müəllim heyəti arasında təhlükəsiz məsafənin saxlanması aşağıdakılardan asılıdır:

- sinif ölçüsü və sərbəst siniflərin mövcudluğu;
- sinifdə tələbələr sayı;
- Sinifdə sosial məsafə - 1-2 metr, bu məsafə virusun qarşısının alınması səviyyəsinə uyğun nizamlanır.

OECD ölkələrində ibtidai sinif orta ölçüsü: 16 (Kosta Rika), 21 (orta göstərici), 31 (Çili).

8. COVID-19 izolyasiyası zamanı peşə təhsili

- Orta məktəbin yuxarı sinif şagirdlərinin 42%-i peşə təhsili və peşə hazırlığı sistemində təhsil alır, onlardan hər üç nəfərdən biri kombine edilmiş məktəb və iş proqramları üzrə oxuyur.

- peşə hazırlığı sistemində tədris proqramının 25-90% iş yerində təşkil olunur;

- Sosial məsafə və obyektlərin bloklanması bu nəticəyə çatmaq üçün qeyri-mümkün edir;

- Şirkətlərin iqtisadi bərpa üçün mübarizə aparması səbəbindən, ehtimal ki, peşə hazırlığında əlçatan stajçəkəmə daha az olacaq.

Sənədin “Notice” hissəsində qeyd olunur ki, COVID-19-dən sonra həyat bərpa mərhələsinə qədəm qoyduqda, təhsil sistemlərinin və xüsusilə də həyat qabiliyyətli cəmiyyətlərin möhkəmləndirilməsində peşə təhsilinin rolu barədə düşünmək çox vacib olacaq. Təhsil sistemləri cəmiyyətin gələcəyi üçün zəruri olan bilik və bacarıqların inkişafında planlaşdırmanın mərkəzində olmalıdır. Real dəyişikliklər tez-tez dərindən böhranlarda baş verir və bu məqam özündə hər şeyin “norma”ya qayıdacağı vaxtda status-kvoya qayıda biləcəyimizi əks etdirir. Baxmayaraq ki, bu böhran, o cümlədən təhsil üçün dərindən dağıdıcı nəticələrə malikdir, onun əvvəlcədən müəyyən edilmiş nəticələri yoxdur. Məhz bu pozuntulara bizim kollektiv və sistemli reaksiyalarımızın xarakteri onların bizə necə təsir edəcəyini müəyyən edəcək. Bu mənada pandemiya da Davamlı İnkişaf Məqsədlərinə sadıqlığı bərpa etməyə çağırır.

Bütün gənclərin məktəbdə uğur qazanmaq və cəmiyyətin inkişafına töhfə verəcək bilik, bacarıq, yanaşma və dəyərləri inkişaf etdirmək imkanına malik olmasını təmin etmək qlobal gündəliyin və təhsil vədlərinin əsasını təşkil edir.

OECD: “Məktəb təhsilinin pozulması bacarıqların itirilməsinə gətirib çıxaracaq”

Oruc MUSTAFAYEV

Hesabatda qeyd olunur ki, COVID-19-un yayılması dünyanın hər yerində ictimai səhiyyənin misli görünməmiş böhranı, ciddi insan əzab-əziyyətlərinə və tələfata yol açdı. Virusun yoluxanların sayının eksponent artması və xəstəliyin ciddi fəsadlarının dramatik nəticələri ona gətirib çıxardı ki, xəstəxanalar və tibb işçiləri həddindən artıq böyük bir yükün altına girdilər və səhiyyə sektoruna xeyli ağırlıq yarandı. Hökumətlər bütün fəaliyyət sektorlarını bağlamaqla və geniş məhdudiyətlər qoymaqla xəstəliyin yayılması ilə mübarizə apardıqca böhran ölkələrə uzun illər təsir göstərəcək ciddi iqtisadi problemlər çevrilir. OECD-nin son iqtisadi proqnozuna görə, hətta ən nikbin ssenarilər belə, sərbəst tenəzzülün olacağını proqnozlaşdırır. İkinci infeksiya dalğasından qaçmaq mümkün olsa belə, qlobal iqtisadi fəallıq 2020-ci ildə 6%-ə düşəcək və OECD ölkələrində orta işsizlik 2019-cu ildəki 5,4%-dən 9,2%-ə qədər artacaq. İzolyasiya rejiminə qayıtmağa gətirib çıxaracaq təkrar yoluxma baş verərsə, vəziyyət daha da pisləşəcək.

İtirilmiş bacarıqlar

OECD-nin hesablamalarına əsasən, koronavirus nəticəsində məktəblərin bağlanması səbəbindən itirilmiş bacarıqlar dünya iqtisadiyyatının çökünə səbəb olacaq. Məktəb təhsilinin pozulması bacarıqların itirilməsinə gətirib çıxaracaq ki, bu da dünyada iqtisadi istehsalın həcmi əsrin sonuna qədər 1,5 faiz azalacaq. ABŞ üçün bu, 15,3 trilyon dollar həcmində iqtisadi zərər təşkil edəcək. Növbəti tədris ilində təhsil sisteminin pozulması davam edərsə, bu rəqəm daha da artacaq. “Təlimdə itki, bacarıqların itirilməsinə gətirib çıxaracaq, insanların bacarıqları isə onların performansına bağlıdır”, - deyər hesabatda bildirilir.

Təhsilin həlledici əhəmiyyəti

Hesabatın təqdimat mərasimində çıxış edən OECD-nin baş katibi Anxel Qurria qeyd edib ki, COVID-19 böhranı bütün dünyada təhsil sistemlərində çoxsaylı çatışmazlıqları və qeyri-bərabərliyi ortaya qoydu. Hökumətlər öz iqtisadiyyatlarını və insanları yenidən bərpa etməyə başladığıqca, hər bir gəncin təhsilini davam etdirə bilməsi, məktəbdə uğur qazanması və cəmiyyətdə töhfə verməsi məqsədilə təhsilə uzunmüddətli dövlət yatırımlarının prioritet olaraq qalması vacibdir. 2017-ci ildə OECD ölkələrində ibtidai və ali təhsilə ayrılan xərclər ümumi dövlət xərclərinin orta hesabla 11%-ni təşkil edib,

bu rəqəm Yunanıstanda təxminən 7%, Çilidə 17%-ə qədər olub. “Təhsil sistemlərinin gücləndirilməsi böhrandan çıxmağı və gəncləri uğur qazanmaq üçün lazım olan bacarıq və sənətlərə təmin etməyi planlaşdırın hökumətin diqqət mərkəzində olmalıdır. Böhranın bir çox ölkələrdə təhsildə aşkar edilmiş qeyri-bərabərliyi dərinləşdirməməsi üçün hər cür səy göstərilməlidir. Hazırkı böhran irimiqyaslı dağıntıların öhdəsindən gəlmək bacarığımızı yoxlayıb. İndi biz miras olaraq daha davamlı bir cəmiyyət qurmalıyıq”, - deyər baş katib bildirib.

Böhran peşə təhsili sektoruna ciddi zərbə vurub

Hesabata görə, böhran xüsusilə texniki peşə təhsili sektoruna ciddi zərbə vurub. Təcrübə dövründə iqtisadi və sosial həyatın əsasını təşkil edən bir çox fəaliyyət peşə təhsili ixtisaslarından asılı olduğu üçün bu, ciddi narahatlıq doğurur. Orta hesabla bu gün OECD ölkələrində gənclərin valideynlərindən daha yüksək orta peşə təhsil və akademik universitet dərəcəsi almaq şansı daha azdır. Qazanc da aşağıdır: yüksək dərəcəli peşə təhsili olan böyük orta ixtisas səviyyəsinə malik olanlar kimi eyni qazanc əldə edirlər, lakin onlar OECD ölkələrində orta hesabla ali təhsilli yaşlılardan 34% az qazanırlar. Hökumətlər gənclərə daha cəlbedici peşə təhsili və bacarıqları vermək üçün səylərini artırmalıdır. Buraya işə əsaslı öyrənmənin gücləndirilməsi və özəl sektorla əlaqələrin genişləndirilməsi daxil olmalıdır. Hazırda OECD ölkələrində orta peşə təhsili müəssisələrinin şagirdlərinin yalnız üçdə biri kombine olunmuş məktəb və iş proqramlarında iştirak edir.

Tələbələr peşə təhsilindən ali məktəbdə keçidinin sadələşdirilməsi də əsas amildir və təhsilin nəticələrini yaxşılaşdırma bilər. Bu gün peşə təhsili məktəblərində 10 tələbədən təxminən 7-si

nəzəri cəhətdən daha yüksək dərəcələrə doğru irəliləməyə imkan verən proqramlar üzrə təhsil alır.

Universitetlər yeni gerçəkliyə sərbəst bir nəzər salmalıdırlar

Virtual forumda çıxış edən OECD-nin təhsil və bacarıqlar üzrə direktoru Andreas Şleyxer bildirib ki, beynəlxalq tələbələr kilitlənmənin başlanğıcında xüsusilə ağır şəkildə zərər çəkiblər. Növbəti tədris ili üçün xarici tələbə sayındakı hər hansı bir azalma, universitetlərin təklif etdiyi təhsil xidmətlərinə zərbə vuracaq, eyni zamanda yerli tələbələrə göstərilən maddi dəstəyə, elmi-tədqiqat və inkişaf fəaliyyətlərinə dolaylı yolla təsir edəcək.

Beynəlxalq tələbələr OECD ölkələrində orta hesabla 6% təşkil etmələrinə baxmayaraq, Avstraliya, Lüksemburq və Yeni Zelandiyada ümumi tələbə sayının

20 və ya daha çox faizini əhatə edir. Beynəlxalq tələbə mobilliyi doktorantura səviyyəsində xüsusilə yüksəkdir, burada orta hesabla hər beş tələbədə biri elmi dərəcə almaq üçün xaricə gedir. Baxmayaraq ki, Kanada və ya Böyük Britaniya kimi ölkələr viza qaydalarını sadələşdirib və ya tələbələrə kampusda qalmağa icazə veriblər, “hər yerdə belə olmayıb”. Avstraliya Kanada, Böyük Britaniya və ABŞ potensial olaraq böyük itkilərə məruz qalıb. O, xəbərdarlıq edib ki, tələbələr “onlayn kurslar istehlak etmək üçün çox pul xərcləmək və öz vaxtlarını sərf etmək niyyətində deyillər. “Onlar öz professorları ilə müzakirələr aparmaq, laboratoriyalarda tədqiqatçılarla işləmək və kampus sosial həyatını yaşamaq, böyük insanlarla görüşmək üçün xarici universitetlərə gedirlər. Əgər bu şeylər baş vermirsə, hesab edirik ki, universitetlər çox çətin bir zamanla qarşılaşacaqlar. Qısa müddətdə, onlayn dünya çox əhəmiyyətli olacaq. Amma əgər universitetlər sadəcə bilik yayırlarsa, onlar öz dəyərləri təkliflərini itirirlər”, - deyər A.Şleyxer əlavə edib.

A.Şleyxer hesab edir ki, “biliklərin çatdırılması və akkreditasiya dəyişdirilməlidir, çünki insanların öyrənmə təcrübəsi qazanması üçün bir çox alternativlər olacaq. Buna görə də düşünürəm ki, universitetlər həqiqətən bu yeni realığa sərbəst nəzər salmalıdırlar”.